

Færdsel og ophold

Til gæsten i det fredede område

Selvom du færdes i et fredet område med offentlig adgang, bør du være opmærksom på, at jorden i de fleste tilfælde er privatejet og stadig anvendes til land- og skovbrug. Her gælder naturbeskyttelseslovens almindelige regler for færdsel i naturen. Særligt understreges det, at færdsel i naturen sker på eget ansvar.

Uden for den afmærkede sti gælder Naturbeskyttelseslovens alm. regler. De er beskrevet i folderen "Naturen må gerne betrædes – men trød varsomt".

Særligt for Tunø

- Af hensyn til de ynglende tejster ved Nørreklint opfordres publikum til at benytte stien på toppen af klinten fremfor stranden i perioden 15. april - 15. juli. Dette gælder også lystfiskere.
- Læs venligst folderen "Ta' hensyn til fuglene".
- Campingplads og opholdsarealer ejes af Miljøministeriet og administreres af Silkeborg Statsskovdistrikt. tlf.: 86 82 08 44
- Odder Kommune vedligeholder stien tlf.: 87 80 36 63.

Transportmuligheder

- I sommerhalvåret er der fra Hov 2 sejladser pr. dag, dog 3 om søndagen, mens der i vinterhalvåret kan laves 1 dags ture mandag, tirsdag, onsdag eller fredag.
- Private kan ikke få bil med færgen.
- Mellem Århus - Odder - Hov kører rutebil nr. 103.

Stien

Der findes en vandresti med en længde på 7-8 km, der går øen rundt. Stien starter ved Campingpladsen, og er vist med orange strek på kortet.

Ved hensynsfuld færden er du med til at værne naturen til glæde for dig selv og andre. **God tur!**

Udgiver: Århus Amt, Natur- og Miljø 89 44 66 66
Fotos: © Biofoto og Torben Gang Rasmussen
Kort: Grundmateriale: © Kort- og Matrikelstyrelsen
Tryk: Århus Amts Trykkeri 162-02-002
Revideret: Maj 2002

På Tunø dyrkes rent grundvand

På Tunø etablerede man omkring 1990 for første gang i Danmark beskyttelseszoner rundt om et vandværk. Inden for zonerne må der ikke gødes og sprøjtes. På denne måde har man sikkerhed for, at der dannes rent grundvand uden nitrat og pesticider. Rundt om Tunø vandværk (se kortet) ligger der i dag et græsareal på ca. 6,5 ha. Bag poppelhegnet ligger yderligere ca. 6 ha braklagt landbrugsareal. Inden for dette areal dannes det meste af det rene vand, der pumpes op på vandværket, der forsyner en befolkning på knap 100 personer plus de talrige sommerturister.

For meget nitrat i drikkevandet

På Tunø Vandværk var drikkevandets indhold af nitrat i løbet af 1970'erne steget til ca. 60 mg nitrat/l. Grænseværdien ligger på 50 mg/l. Årsagen til det stigende nitratinhold i grundvandet, var intensiv grøntsagsavl, kombineret med det tørre, solrige klima på Tunø.

Valg af løsning: Grundvandsbeskyttelse

På en lille ø som Tunø er det svært at finde vand. Øens eneste større grundvandsmagasin ligger i et ca. 10 m tykt sandlag i området omkring vandværket. Herunder er der tykke lerlag og længere nede havvand. Det er hverken billigt eller nemt at få vand andre steder fra, f.eks. ved at lægge en rørledning fra fastlandet. Vandrensning i et højteknologisk anlæg er en både dyr og besværlig løsning.

Den billigste løsning er lavteknologiske beskyttelseszoner, hvor jorden ikke dyrkes. Samtidig opnår man en varig løsning.

Århus Amt følger udviklingen

Århus Amt har fra starten målt nitratinholdet dels i det nedsivende regnvand og dels i grundvandet under både græsarealerne og de dyrkede arealer. Udviklingen i nitrat under beskyttelseszonen er illustreret på figuren på modsatte side. Der er etableret en række borer i området omkring vandværket. Der indsamles jævnlige vandprøver fra disse borer der undersøges for bl.a. nitrat og pesticider.

Resultater og fremtidsudsigter

På figuren ses hvordan det rene vand under beskyttelseszonen har bevæget sig frem mod vandværkets boring.

Brugen af beskyttelseszoner er en succes. På nuværende

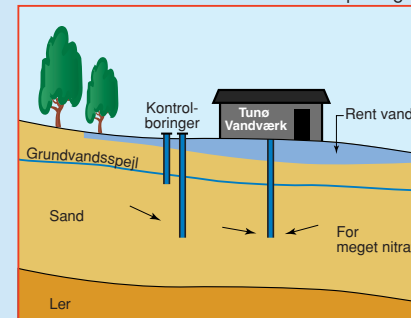
tidspunkt er nitratinholdet i det oppumpede vand faldet en smule og ligger lige omkring grænseværdien.

Godt samarbejde

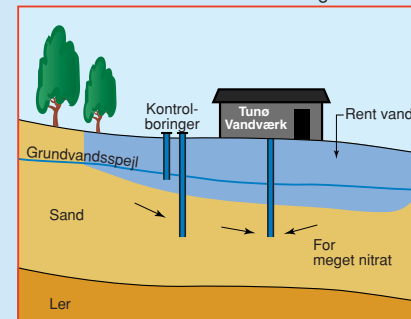
Forudsætningen for et vellykket projekt som dette, er et godt samarbejde mellem Vandværket, Odder Kommune, Århus Amt, Miljøstyrelsen, Landskontoret for planteavl og den lokale landbrugskonsulent samt ikke mindst de lokale landmænd og gartnere.

Det rene vand er på vej

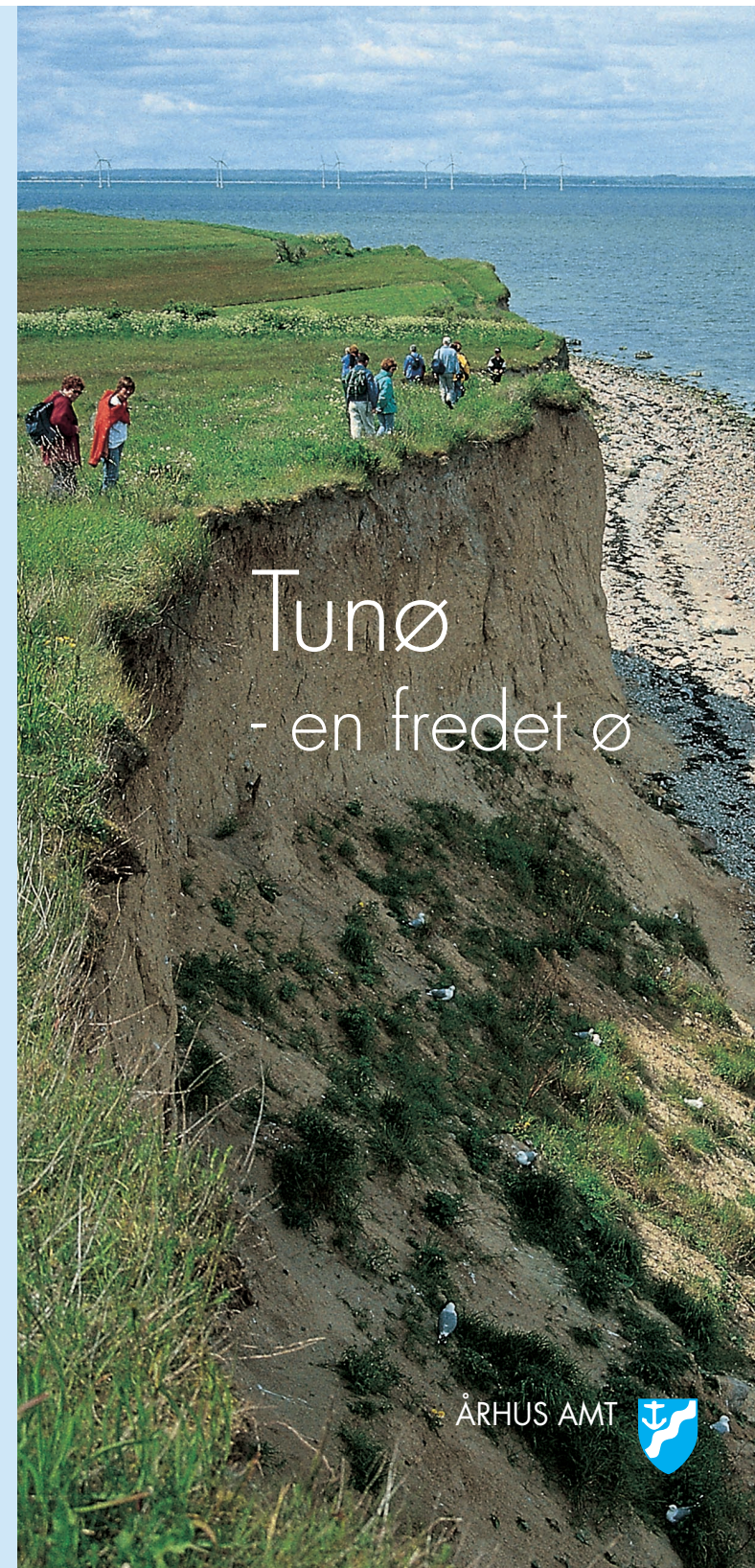
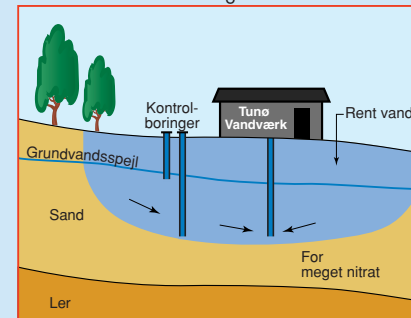
1990: Det rene vand findes i de øverste jordlag

2000: Det rene vand er i det øverste grundvand

2010: En varig løsning er etableret rent vand til forbrugerne

Fredningen

Tunø er på 348 ha. Heraf blev 318 ha fredet i 1965. Byen, 2 sommerhusområder samt skoven, som ejes af kirken, blev ikke fredet. Hensigten med fredningen var at bevare Tunø identitet som en fredelig landbrugsø med en afvekslende og særpræget natur, samt gøre den til en turistø for dem, der foretrækker fred.

Landskabet

Tunø bliver også kaldt Tvillingeøen. Den har i stenalderen været delt af Kattegat i en vestlig del med Bjerget (24m) og en østlig med Møllebakken (17m). Så hævede landet sig. De to øer blev større og større, og de smeltede sammen. Det tidligere sund mellem øerne ligger idag som mose og skov. Mod syd og nordvest har øen stejle klinter, hvorfra der hvert år skrider jord i havet under efterårs- og vinterstormene.

Over halvdelen af Tunø's areal ligger i dag udyrket hen. Skoven udgør en stor del, men opgivne marker og ugræssede overdrev dækker endnu større arealer. Efter lukningen af øens mejeri i 1964 og slagteriet i Odder i 1987 er dyreholdet nærmest ophørt.

Historie

Der findes ingen synlige forhistoriske mindesmærker, skønt øen har været beboet siden stenalderen. Derimod har kirken med sin fine beliggenhed og sit specielle tårn, en kombination af kirke- og fyrtårn, stor historisk interesse.

Tunø kirke: Ingen kan med sikkerhed sige, hvornår Tunø kirke blev opført. Men det vides, at kong Valdemar Sejrs under et ophold på Samsø i 1216 overdrog Tunø til Århus Domkirke. Domkirken blev godsejer over en kirkeløs ø og tog derfor initiativ til et kirkebyggeri. Der har uden tvivl været en lille kirkebygning på Tunø allerede i 1200-tallet. Det menes, at denne lille kirke danner koret i den nuværende kirke, der er opført omkring år 1300.

Tunø kirke

Omkring år 1500 blev den udvidet med våbenhus, tårn og korforlængelse mod øst, så den fik sin nuværende lange slanke form. I 1700-tallet gik megen Tunøhistorie tabt, da præstegården og hermed kirkebøgerne brændte. Da tårnet på kirken trængte til store reparationer, kom det på tale at rive tårnet ned for at slippe for en bekostelig istandsættelse, men Tunø kirkes tårn var blevet et vigtigt sømærke for skibsfarten. I 1801 blev tårnets øverste del indrettet som fyrtårn med en flammehøjde på 31m over havet. Fyret er således blandt de ældste i landet og samtidig et af de få i verden, der er knyttet til en kirke. Tårnet hører idag under Forsvarsministeriet.

Tunø by

I **Tunø by** lå gårdene samlet indtil den store brand i 1852. Da brændte 16 gårde og 15 huse. Kun kirken, 4 gårde og 12 huse undgik flammerne. Det førte til udflytning af gårdene til de marker, der hørte til. Idag er der igen bygninger i hele byen. Befolkningstallet kulminerede ca. 1930 med 256, siden er det gået støt tilbage. I dag er der omkring 90 fastboende.

I **Tunø by** lå gårdene samlet indtil den store brand i 1852. Da brændte 16 gårde og 15 huse. Kun kirken, 4 gårde og 12 huse undgik flammerne. Det førte til udflytning af gårdene til de marker, der hørte til. Idag er der igen bygninger i hele byen. Befolkningstallet kulminerede ca. 1930 med 256, siden er det gået støt tilbage. I dag er der omkring 90 fastboende.

Flora og fauna

Tunø ligger, sammen med bl.a. Samsø, i den såkaldte Storebæltszone, der er karakteriseret ved ringe nedbør og mange solskinstimer. Dette klima begunstiger en række plante- og dyrearter herunder den grønbrogede tudse, der på Tunø og Samsø har sine nordligste levesteder i Europa.

Tunøs varierede natur med mange overdrev, udyrkede arealer, skoven og mosen giver bl.a. insekterne gode levesteder.

Området ved Stenkalven består af strandoverdrev, som ikke græsses og derfor ikke har så mange forskellige arter. Vegetationen består mest af hårdføre, højt voksende græsser og urter - strandkål, engelsk græs, håret høgeurt m.m., som kan tåle kraftig sol, vind og dermed udtørring.

Mosen er for en stor dels vedkommende afvandet og er ved at gro til med tagrør og pil, så der nu kun er få egentlige moseplanter tilbage.

Skoven fremstår som "urskov" men er egentlig startet som plantage, der i dag er fældet. Der har tidligere været egeskov

på øen, og der blev i Valdemar den Stores tid afholdt kongejagter. Men da Århus Domkirke skulle bygges blev der inddrevet skat i form af egetømmer til byggeriet og inventar.

Digesvaler

I det nordvestlige hjørne af skoven - tæt ved stranden er der bygget 2 runde stensætninger i skovkanten, som i gamle dage blev brugt til tørring af tang. Tangen blev senere hentet og brugt til jordforbedring på øens marker.

I klinterne yngler **digesvalen** og danner flere steder store kolonier. Den ret sjældne alkefugl **tejsten** yngler også i klinterne. For tiden ruger godt 40 par her, svarende til ca. 5% af Danmarks samlede bestand. På stranden nedenfor Nørreklint yngler strandskade og stormmåge. Af hensyn til de rugende fugle på strand og i klint bør man derfor undgå færdsel langs stranden i yngletiden.

Tejsten

Ynglende toppet skallesluger. I farvandet omkring Tunø kan med held ses både spættet sæl og marsvin.

Naturpleje

I 1996 tog nogle tunboer initiativ til genindførelse af kreaturgræsning i en del af det store mose- og skovområde, som kaldes Mosen. Amtet betalte hegnsmaterialerne, mens tunboerne selv satte hegnet op.

Kreaturerne sørger nu for, at det ca. 8 ha store område ikke gror til med pil, rødøl m.m. På længere sigt påvirker græsningen områdets flora i retning af større artsrigdom.

